

Motivet »Natten« i Villa Montalto i Frascati

I Meddelelser fra Thorvaldsens Museum 1947 behandlede nærværende Forf. Thorvaldsens Forhold til Allegorien, i Særdeleshed Reliefferne *Dagen* og *Natten* og deres Plads i den ikonografiske Tradition. Jeg kom derved ind paa Spørgsmaalet om det Loftsmaleri forestillende *Natten* med sine Børn, som Zoëga og Friederike Brun saa i Villa Montalto i Frascati,¹ og som derfor kan have haft Betydning for Thorvaldsen. Studierne til Artiklen blev gjort under Besættelsen, og den endelige Udarbejdelse og Trykning fandt Sted endnu ret kort efter Krigsafslutningen. Det var derfor ikke muligt at skaffe nogen nærmere Oplysninger om Fresken i Frascati, endsige Fotografier, og den tilgængelige Litteratur om Villaen var yderst sparsom. Under et Ophold i Rom i Sommeren 1951 lykkedes det mig imidlertid at faa Adgang til Villaen, der henligger ubeboet og i en sørgelig Forfatning efter Bombardement og Brand – Følger af, at den under den anden Verdenskrig maatte tjene som tysk Hovedkvarter. Sidebygninger ligger i Ruiner; selve Casinoet staar, men med udblæste Vinduer, afskallede Façader og gabende tomme, brandhærgede Rum. I denne Elendighed genfandt jeg alligevel, til min glædelige Overraskelse, det af Zoëga beskrevne Loftsmaleri, der var reddet som ved et Mirakel.

Villa Montalto, der nu tilhører Hertug Pio Grazioli, har Navn efter Kardinal Alessandro Montalto (1571-1623), Sixtus V's Nepot, der ogsaa fik denne Paves Slægtsnavn, Peretti. Men den er opført for Kardinal Ottavio Acquaviva

omkring 1590.² Arkitekten er ukendt; det kan blot – hvad der er naturligt for Perioden – siges, at Bygningen slutter sig til Domenico Fontanas Retning. 1610 blev Villaen erhvervet af Kardinal Scipione Borghese, og fra nu af kom den til at skifte Ejer i hurtig Rækkefølge. Thi allerede 1613 solgte Borghese den til Gian Angelo Altemps, der byttede den bort for Villa Galli, hvorefter Kardinal Taverna overtog den, og han solgte den til Kardinal Montalto. I *Frascati stato d'anime* fra 1621 omtales Villaen med dennes Navn. I Slutningen af det 17. Aarh. overgik den til Don Livio Odescalchi, Hertug af Bracciano, hvorfor den undertiden kaldes Villa Bracciano, f. Eks. i Vasis *Itinerario*. 1835 solgte Familien Odescalchi Ejendommen til Propaganda Fide, der residerede her til 1863, da den blev købt af den hertugelige Slægt Grazioli.

Det bevarede Loftsmaleri (det har dog ikke kunnet undgaa et Par mindre Beskadigelser) findes i Casinoets *pian terreno*. Efter at være kommet ind gennem Vestibulen passerer man en større Sal, bag hvilken der ligger to Rum i Forlængelse af hinanden, og i det ene af disse ses den Allegori, der vakte Zoëgas Interesse, og som nu gengives her. Loftet er ved de malede Skystriber ind delt i fire uregelmæssige Lunetter, hvis Svikler i Midten tilsammen danner et femte Felt. Det hele er indrammet af en malet illusionistisk Arkitektur med Statuer (Grisailler) i Nicher, samt Vaabenskjolde. Den største af Lunetterne, en stjernebesat Nathimmel, optages af Nox, Nattens Gudinde, med udbredte sorte Vinger holdende sine Børn, Sønnen og Døden, i sine Arme. Det ene Barn er rødligt, det andet bleggult. Fra de tidligere omtalte Exempler paa Nox adskiller denne Fremstilling sig ved, at Gudinden her ses paa en Vogn trukket af Heste, i Analogi med den i Lunetten nedenfor skildrede Aurora og med en ganske anderledes navnkundig Aurora – Guercinos omtrent samtidige Loft i Casino Ludovisi. I Lunetten til venstre ses Diana som Maanegudinde, Luna, paa en af Oxer trukket Vogn. Kunstneren har formentlig her fulgt den Beskrivelse af Luna, der findes i Vincenzo Cartaris Mytologi *Le imagini dei Dei degli Antichi*, i hvilken det med et Citat fra Prudentius hedder:

*Hor su'l bel carro da due vacche tratto
candida va pel Ciel. . . .*³

Det skal forøvrigt tilføjes, at Cartari paa Grundlag af den antike Overlevering om Kypselos-Skrinet ogsaa har givet Anvisning paa Fremstillingen af Natten med sine Børn (se Ill. Side 99). For Valmuekransen i hendes Haar er der iflg. Cartari Hjemmel hos Ovid, og andre antike Digtere lader Natten styre en Vogn trukket af fire Heste, der af Boccaccio er blevet tolket som Nattens fire Afsnit.⁴

Allegorisk Loftsmaleri i Villa Montalto (nu Grazioli) i Frascati, malet af en ukendt Kunstner.

Cartari er saaledes ikke blevet fulgt nøjagtigt for Nattens Vedkommende af Kunstneren i Villa Montalto.

I Lunetten til højre ses Merkur nedsvævende fra en Stjernehimme; i Midtfeltet ses Fosforos eller Lucifer, Morgenstjernen, ligeledes paa en stjernebesat Himmel og med smaa vingede Genier svævende i Baggrunden. Zoëga siger herom: »Phosphorus erhellet mit der einen fackel die letzten momente der Nacht, indem er die andere hinabsenkt in die neu auflodernde flamme Aurora's«. Genierne tolkes som »die Schwestern, die mit der Vergangenheit die Zukunft paaren«.

Zoëga beundrede ikke Loftsmaleriet som Kunstværk; det, der optog ham og inspirerede ham til den lange poetiske Beskrivelse, var dets allegoriske Indhold: » . . . als Kunstwerk sehr mittelmässig, als Allegorie poetischer und im antiken Geschmack richtiger gedacht als leicht in modernen gemälden ange-troffen wird«. Zoëga maa ogsaa have set den anden, mere bekendte Loftsfresko, der fandtes i Villaen, og som i Vasis Rejsefører⁵ blev tilskrevet Domenichinos Elever; thi han nævner »zwey von Domenichino's Schülern gemalte boden-decken«. Dette Loft viste Solens Gang, og Salen benævntes efter det *stanza del sole*. Et lige saa straalende Kunstnernavn som Domenichinos knyttede han imidlertid ikke til Fresken med Natten. Han nøjedes med at konstatere, at den var »von unbekannter hand, ohne zweifel von einem späten abkömmling der Rafaelischen schule«. Den skulde dog siden blive erklæret for et Værk af selveste Annibale Carracci eller hans Skole.

Villa Montalto er ikke omtalt i den gamle *guide*-Litteratur fra det 17. og 18. Aarhundrede, hverken hos Totti, Mancini, Martinelli, de Sebastiani, Deseine eller Venuti. Vasi synes af være den første, der nævner den; men en mere indgaaende Omtale fik den i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede af Ant. Nibby i hans *Viaggio antiquario ne' contorni di Roma* fra 1819, og her bliver Loftet tilkendt Carracci.⁶ I nyere Litteratur om Frascati⁷ genfindes denne Tilskrivning, uden nærmere Begrundelse. Den lader sig da heller ikke opretholde, og man maa give Zoëga Ret i hans nøgterne Vurdering. Det er ogsaa rent kronologisk udelukket, at Carracci kan have malet Fresken, eftersom den maa være udført paa Bestilling af Kardinal Montalto. Det er nemlig hans Vaaben, Peretti-Slæg-tens springende Løve overskaaret af en skraa Bjælke, der ses i den malede arki-tektiske Ramme. Alessandro Montalto var den, der lod de store Udsmyk-ningsarbejder foretage i Villaen,⁸ og da han var den tredie Ejer siden Salgsaa-ret 1613 (jfr. ovenfor), turde disse dekorative Arbejder have staaet paa i Aarene henimod 1620. Men Annibale Carracci var død 1609.

Spørgsmaalet om, hvem der kan være Loftsmaleriets Ophavsmand, kan kun forventes afgjort med Sikkerhed ved omhyggelige og taalmodige Studier i italienske Arkiver, hvorfor der her blot, rent hypotetisk, skal peges paa visse Muligheder. Alessandro Montalto, der skildres som en sympatisk og af Folket velldt Mand, udfoldede en betydelig Virksomhed som Mæcen og tog flere af Tidens ypperste Malere og Billedhuggere i sin Tjeneste. I den nu forsvundne Villa Montalto (senere Savelli-Negrone) i Rom, der laa ved Diocletians Termer, lod han baade Domenichino og Lanfranco male.⁹ Byggearbejderne ved den store Kirke S. Andrea della Valle blev videreført paa hans Initiativ, og dens Kuppel blev endnu i Kardinalens Levetid dekoreret af Lanfranco. Algardi udførte hans Portrætbuste.¹⁰ Men ogsaa mindre berømte Kunstnere arbejdede for ham; blandt disse maa navnlig Cavaliere d'Arpino (Giuseppe Cesari) fremhæves. Denne travlt beskæftigede Dekorator medvirkede ved Sixtus V's Begravelse, der blev foranstaltet af Nepoten, idet han gav Tegning til to af de allegoriske Statuer paa Pavens Katafalk.¹¹ Arpino tjente muligvis ogsaa Peretti-Familien, da han udsmykkede en Loggia i det saakaldte *Casa di Sisto V* i Rom med Fresker.¹² Sikkert er det, at han dekorerede det af Montalto nyopførte Casino i Villa Lante i Bagnaia.¹³ Maaske har den kunstelskende Kardinal tillige givet ham en Opgave i sin Villa i Frascati? Cavalier d'Arpino hørte til den Generation af Manierister, der fulgte den ny Drejning mod Klassicismen, den bolognesisk-romerske Retning, der bevidst søgte Tilknytning til Raffael. At det er dennes Tradition, der er søgt videreført i Fresken med Natten, stod jo klart for Zoëga, da han betegnede den ukendte Kunstner som en sen »abkömmling der Raffae-

Ukendt Kunstner: Natten med sine Børn. Fra Maleriet i Villa Montalto (nu Grazioli) i Frascati.

lischen schule«. Især Aurora-Figuren er rent raffaeliserende, nærmest en Pastiche. Men hertil kommer Forudsætninger hos Annibale Carracci, hvis Navn saaledes alligevel maa nævnes i Forbindelse med Fresken, selv om den ikke kan tilskrives Mesteren selv. Thi den nedsvævende Merkur er uden Tvivl malet under Indtryk af Carraccis Skildring af samme guddommelige Sendebud, der stiger ned fra Olympen og rækker Paris Æblet, et af Freskofelterne i Galleria Farnese, hvilket Forbillede den dog ikke kan maale sig med. Man tør altsaa fastslaa, at Loftsmaleriet i Villa Montalto er et Værk af en Eklektiker fra Tiden 1615-20; man kan gætte paa Cavaliere d'Arpino og hans Medarbejdere eller andre, der vides at have været i Kardinal Montaltos Tjeneste, f. Eks. en vis Terenzio Rondolino, der var fra Urbino, Raffaels By, og han var netop kendt for at efterligne sin store Landsmand.¹⁴ Men hvem Kunstneren end kan være, saa kender vi nu den Allegori paa Natten, der blev til en poetisk Oplevelse for Georg Zoëga, en Oplevelse, som han kan have meddelt videre til Thorvaldsen.

Det fra klassisk Oldtid overleverede Motiv »Natten med sine Børn« har i sjælden Grad været en Kilde til Inspiration for den danske Humanisme; fire Gange er det blevet tolket, baade i Billedkunst og i Ord. I 1795 tegnede Carstens sin Karton, 1803 skrev Zoëga sine Betragtninger, Aaret efter skrev Oehlschläger sit Digt »Frejdigt Sommerliv« fra »Langlandsrejsen«,¹⁵ og endelig 1815 skabte Thorvaldsen sit Relief, den Behandling af Motivet, der skulde vinde størst Udbredelse.

M. STEIN

NOTER

1. Zoëgas Beskrivelse findes i en paa Tysk skrevet Dagbog over Vandringer i Roms Omegn September 1803, hvortil hører et særskilt Blad paa Italiensk med den poetiske Skildring (Kgl. Bibl. Ny kgl. Samling fol. 357b, V Læg 1, VI Læg 8 a), aftrykt Welcker: Zoëgas Leben, Halle a. S. 1912, II, p. 157 f. (VI er skænket til det kgl. Bibl. af Thorvaldsen selv). – F. Bruns besøg: L. Bobé: Frederikke Brun, 1910, p. 141.
2. G. og F. Tomassetti: La Campagna Romana, vol. IV, Via Latina, Rom, 1926, p. 458. L. v. Pastor: Geschichte der Päpste, Freiburg i. B. 1926, X, p. 564. Ashby i Papers of the British School at Rome, V, 1910, p. 250.
3. Cartaris Haandbog udkom første Gang 1556, altsaa før Ripas Ikonologi, for hvilken den er en Kilde. Her er citeret Udg. Padova 1608, p. 109. – Om Luna med Oxeforspand i Antiken se Roscher: Über Selene und verwandtes. Studien zur griechischen Mythologie, Heft 4, Leipzig 1890, p. 31 f., Tafel II.
4. Vinc. Cartari: op. cit. p. 305.
5. Vasi: Itinéraire, ed. Rome 1786, p. 591: »Villa Bracciano, autrefois Montalto, a une maison où sont diverses peintures, & surtout un plafond fait par des élèves du Dominiquin, où est représenté le cours du Soleil«.
6. Jfr. ogsaa Nibby: Analisi storico-topografico-antiquaria della carta de' dintorni di Roma, Rom 1837, III, p. 352: »Il palazzo è ornato di pitture della scuola de' Zuccari, de' Carracci, e di Domenichino«.
7. D. Seghetti: Frascati nella natura, nella storia e nell'arte, Frascati 1906, p. 333 f. Her omtales desuden dekorative Malerier af Nebbia og Passanelli. Tomassetti: op. cit. Le cento città d'Italia illustrate, fasc. 163, Frascati, p. 13.

8. Tomassetti: op. cit.
9. Passeri: Vite de' Pittori etc., ed. Hess, Lpz. og Wien 1934, pp 27, 142. Det kendte Billede af Domenichino i Louvre »Alexander og Timoclea« stammer fra Montaltos Villa i Rom. Om Kardinalen se iøvrigt v. Pastor: Geschichte der Päpste, X, p. 49 f. Cardella: Memorie storiche de' Cardinali etc., Rom 1792-97, har ikke været mig tilgængelig.
10. F. Schottmüller i Jahrb. der preuss. Kunstsammlungen, 1923, p. 118f.
11. Baldo Catani: La pompa funerale fatta dell' Ill^m. Cardinale Montalto nella trasportatione del'ossa di Papa Sisto il Quinto, Rom 1591.
12. Italo Faldi i Bollett. d'Arte 1953, p. 47 med ældre Litt. Loggiaen skal være dekoreret 1589 i Anledning af Flavia Perettis Bryllup med Vincenzo Orsini; men dette Aarstal bestrides af Dr. Jacob Hess, der mener, at Loggiaen blev malet for Corrado Orsini, efter at han havde erhvervet Huset 1593 (Brev fra Dr. Hess til Forf.).
13. Passeri: op. cit. ed. Hess, p. 123.
14. Baglione: Le vite de' pittori etc., Napoli 1733, p. 149. Bertolotti: Artisti urbinati in Roma. Urbino 1881, p. 32.
15. Se Vilh. Andersen: Tider og Typer. Goethe, I, 1915, p. 83.

